

Orlyanski V. S.

**State farms as the federal political institution introduced
by the German military authorities on the occupied territories (1941 – 1943)**

The given article discusses the pressing problems of the so-called collective farms on the occupied territories of Ukraine during the first years of the German intervention. The author argues that the collective farms within the time span from 1941 to 1943 were transformed into the state farms run under the legislation of the German military authorities. The article focuses on the various aspects of the social politics strategies by the military authorities to be introduced to deal with the local peasantry.

Романченко В. В.

**КОНФЛІКТ МЕНТАЛЬНОСТЕЙ: БОРТЬБА РОСІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ
ІДЕНТИЧНОСТЕЙ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХІ ст.)**

Російська агресія супроти України, що розпочалась 2014 року, актуалізує проблематику дослідження ментальних протиріч між частиною соціуму на теренах Півдня та Сходу України. Намагання Росії та сепаратистських сил в Україні використовувати поєднання історичних міфів та реалій в ідеологічній площині, а саме у контексті творення т. зв. «Новоросії» як ілюзорної квазідержави з певною історичною спадщиною – один з фронтів інформаційної війни, у котрій історикам відведено не останнє місце. Однак, було б помилкою зводити деструктивні процеси останніх років до елементарного зовнішнього впливу. Боротьба російської та української ідентичностей дійсно має свою історію.

Проблематику відносин російської та української ідентичностей на теренах Півдня України, поміж інших, досліджують Ф. Турченко, Л. Якубова, Г. Турченко, Куромія Гіроакі, В. Волковинський та ін. Однак, буремні події останніх років в Україні вимагають подальшого розкриття та аналізу стану південноукраїнського соціуму, особливо у ментальній площині.

Дані переписів населення відносно Півдня України демонструють цікаву динаміку. Станом на 1897 рік Південь України являв собою наступну картину. Катеринославська губернія: українці («малороси») – 1,456,369 тис. (68,90 %), росіяни («великоруси») – 364,974 тис. (17,27 %) [1, с. 8]; Херсонська губернія: українці («малороси») – 1,462,039 тис. (53,48 %), росіяни («великоруси») – 575,375 тис. (21,05 %) [2, с. 7]; Таврійська губернія: українці («малороси») – 611,121 тис. (42,2 %), росіяни («великоруси») – 404,463 тис. (27,9 %) [3, с. 5]. Станом на 1914 р. абсолютну більшість, а саме 56,7 % населення Катеринославської, Херсонської та материкових повітів Таврійської губерній становили українці, 43,3 % – інші етнічні групи. Зокрема, найчисельнішими були росіяни (21,2 %), євреї (7,4 %), німці (4,4 %), греки (3,5 %) [4, с. 164]. Однак, варто враховувати той факт, що поняття національності за переписами залежало як від ідентифікаційного чиннику конкретної особи (соціокультурні аспекти, мова спілкування, становище у суспільстві), так і від політичної кон'єктури, котра і за часів Російської імперії, і за часів СРСР вимагала завищеного відсотку росіян.

Якщо поглянути на регіональний фактор заданими переписів населення 1959 – 2001 рр. (після Голодоморів та Другої світової війни, що призвели до непоправних втрат для України), матимемо наступну картину: Причорномор'я і Крим: 1959 р. – українців (63,1 %), росіян (26,5 %); 1989 р. – українців (57,1 %), росіян (33,9 %); 2001 р. – українців (60,9 %), росіян (28,3 %). Приазов'я і Донбас: 1959 р. – українців (63,3 %), росіян (31,2 %);

1989 р. — українців (58,5 %), росіян (36,8 %); 2001 р. — українців (65,4 %), росіян (30,7 %). Вся Україна: 1989 — українців (72,7 %), росіян (22,1 %); 2001 — українців (77,8 %), росіян (17,3 %) [5, с. 267 — 268]. Таким чином, період 1959 — 1989 рр. неабияк сприяв збільшенню відсотка росіян у просторі Півдня та Сходу України (як шляхом міграції останніх, так і завдяки русифікації місцевого населення), однак десять років незалежності змінили даний процес. Очевидно, що даний поворот викликаний об'єктивним чинником зростання національної самоідентифікації та фактором громадянства, оскільки природній приріст населення унеможливлений складною демографічною ситуацією та еміграцією населення з України.

Протиставлення росіян та українців поступово стало проблемою з початком українського національного руху, в епоху продовження формування російської нації і виникнення у другій половині XIX століття сучасного російського націоналізму, що знайшло своє відображення у заборонах української мови 1863 та 1876 років [6, с. 13], що можна визначити як початковий етап конфлікту. Хоча, навіть наприкінці XIX ст. українці не становили небезпеки для Російської імперії, перебуваючи у політичній апатії та, переважно, селянському просторі. Одеський науковець та викладач Василь Васильович Григор'єв на початку 1870-их рр., у традиційній російській манері зауваженого шовінізму, зазначав, що «... до сих пор хохлы ничего не желали... поропшет, да и замолчит...» [7, с. 263].

Основоположним важелем асиміляції народів Росії вважалася російська мова, якою слід було подавати усю звітну документацію. Наприклад, коли перший голова «Одеського українського клубу» І. Луценко 7 травня 1911 р. подав річний звіт про заходи товариства до канцелярії одеського градоначальника українською мовою, у відповідь прийшла грізна реляція «...на будущее время надлежит представлять Г. Градоначальнику отчет о деятельности клуба, составленный не на малороссийском наречии, а на общегосударственном, т. е. на русском языке» [8, с. 244]. Саме мовний конфлікт стане системним у протистоянні ідентичностей, формуючи як національну самосвідомість українців, так і державно — політичну протидію, що увійде до складу російської ментальності на Півдні України.

Наступним етапом протистояння стало національне пробудження українців на початку XX ст., що, у поєднанні з революційними подіями 1905 — 1907 рр., призвело до послаблення асиміляторської політики центру і, як підсумок, легалізувало українську мову (імператорський маніфест від 17 жовтня 1905 р., що дарував свободу слова та зібрань), необхідність чого визнавали і російські імперські кола з метою збереження цілісності Росії [9, с. 95 — 96]. Почали виникати як політичні партії, так і просвітницькі національні організації. Катеринославська і одеська «Просвіти» були засновані ще наприкінці 1905 р. Вже 1906 р. перша нараховувала 330 членів, тоді як друга — 400 членів, миколаївська «Просвіта» мала у своєму активі 160 чол., мелітопольська (з 1908 р.) — 80 чол. Вони підносили почуття національної і людської гідності українців, пробуджували їх інтерес до власної історії, культури. Українська культура переставала бути справою невеликої групи інтелігенції і стала пускати корені в народі [10, с. 152 — 153].

Означений вище аспект, а також капіталізація та лібералізація, активізували російський імперський націоналізм, що вилився у вигляді чорносотенного руху. Монархісти хотіли направити чорносотенні заговори й проти українців, звинувачуючи їх у тому, що вони «хочуть відділити Україну від Російської держави в окрему самостійну державу зі своїм гетьманом, своїми послами й консулами у чужих державах, своєю монетною системою й своїм атасним військом». Однак чорносотенці фізично не могли застосовувати масових репресивних заходів проти українського населення [11, с. 65]. Дана обставина є логічною,

оскільки українці визнавалися лише як складова російського народу. На Півдні України діяли наступні російські чорносотенні організації: одеський філіал «Русского собрания» (з 1903 р., приблизно 200 чол. на чолі з Б. Пеліканом), відділи «Союза русских людей» на Катеринославщині та в Одесі (з 1906 р., нараховував у Катеринославській губернії 17,4 тис. чол.), херсонське «Тайное общество для поддержания устоев существующего режима», феодосійська «Лига патриотов», катеринославський «Союз активной борьбы с революцией и крамолой» (з 1906 р., приблизно 2 тис. чол.) та ін. [12, с. 120 – 121]. Їхні погляди, у дещо гіперболізованому вигляді, становили (і становлять) основу російської ідентичності у вигляді тотального традиціоналізму, шовінізму, авторитаризму та ізоляціонізму. Загалом, як зазначають Г. та Ф. Турченко, соціальну базу ідеї російської України, «Новоросії» складала, переважно, представники міського населення Півдня України та Донбасу – робітники, чиновники, інтелігенція, буржуазія та військові, що хоч і перебували у меншості (міський соціум становив лише чверть від всього населення Півдня України), але справляли значний вплив на життя регіону [13, с. 62].

1917 р. став справжнім апогеєм української ідентичності і, на нашу думку, третім етапом конфлікту ментальностей. Вперше в історії з'явилась держава під назвою Україна, котру підтримували на багаточисленних з'їздах і у боях. Дане національне пробудження, не зважаючи на поразку визвольних змагань, змусить радянську владу йти на поступки. Українізація була офіційно схвалена і підтримана українськими комуністами, вона запроваджувала українську культуру і мову в освіті, книговиданні і державних органах [14, с. 203]. Величезним досягненням радянської влади стала урбанізація, котра відбувалась потужними темпами на виконання об'єктивних вимог індустріалізації. Російські у ментальному та етнічному плані міста України заповнили українські селяни, котрі були трансляторами українського націоналізму [14, с. 284]. З 30 – их рр. ХХ ст. радянська влада перейде до політики русифікації [15], котра протримається до 1991 р. і становитиме четвертий етап конфліктності. Щодо представників російської ідентичності, то з кінця 40 – их рр. ХХ ст. радянське керівництво почне впроваджувати завуальовану політику російського націоналізму, продовжуючи асиміляторську політику Російської імперії, однак під гаслом «єдиного радянського народу» [16, с. 504]. Незалежність України південноукраїнський соціум зустріне тотально зрусифікованим у містах, але, переважно, українським в етнічному плані. Відновлена незалежність знов актуалізувала ментальний конфлікт, котрий можемо визначити як п'ятий етап.

Падіння тоталітарного режиму створило передумови для об'єктивного аналізу стану протистояння ментальностей на Півдні України (за часів СРСР це було неможливим, зважаючи на відсутність прозорих виборів та свободи слова).

Багаторічні спостереження автора та безпосереднє спілкування з прибічниками т. зв. «русского мира» дозволяють виокремити особливості ментальності та усвідомленої ідентичності даної категорії південноукраїнського населення:

1. Прагнення сильної, авторитарної влади та, відповідно, посиленій патерналізм, що переплітається з «російським імперіалізмом, як хворобою» [17, с. 214];

2. Неприязнь до української ідентичності, у тому числі мови (у багатьох випадках через незнання останньої), а також своєрідний «географічний шовінізм» у вигляді ненависті до жителів Заходу України;

3. Алогічне поєднання ностальгії за системою цінностей СРСР та одночасне формалізоване православ'я;

4. Усвідомлення країн Західної Європи та США як ворожих (через нібито антигуманні цінності, розпусу, захист прав геїв та ін., що межує з латентною заздрістю досягненням Західної цивілізації);

Варто також акцентувати увагу на фундаментальному аспекті: під російською ідентичністю варто розуміти не стільки вживання російської мови та персональну історичну пам'ять, скільки широкий комплекс імперських догм, котрі і були означені вище, а також продукувались на протязі століть Російською імперією, тоталітарним СРСР та авторитарною Російською федерацією. Влучною є думка дослідниці Л. Нагорної, озвучена ще 2008 року: «специфічна «південно — східна» ідентичність вибудовується на фундаменті демонстративної російськомовності, економічної ідеології індустріального розвитку, орієнтації на російські ринки. У ній химерно переплітається залишкова радянськість, прихильність до російських культурних цінностей, категоричне несприйняття етнонаціоналізму — до такої міри, що етнічні чинники взагалі уявляються неістотними» [18, с. 228]. Київський дослідник К. Галушко звертає увагу на фактор радянського історичного впливу: «еще одна сторона советской урбанизации — маргинализация, все более углубляющийся и расширяющийся упадок городской культуры. В пролетарской массе советская власть не развивала потребности культурно совершенствоваться, поскольку рабочий человек — это уже вершина развития, гегемон, мера всех вещей. Комфорт, чистота и вежливость — это привычки буржуазных высших классов... Хамство как глобальное социальное явление — основное гуманитарное наследие советской власти» [16, с. 505 — 506].

Доктор історичних наук Л. Якубова, описуючи російсько — українське співіснування на Донбасі 20 — 30-их рр. ХХ ст. акомпанує вищезазначеній тезі: «під українофобські флешмоби камуфлювалася не лише боротьба за робочі місця, а й елементарна безкультурність маргіналізованої робітничої маси, якій, за іронією історії, кремлівські керманічі послідовно прищеплювали думки про винятковість, вищість, порівняно із «відсталою» селянською масою, месіанську місію у справі створення всесвітнього ладу рад» [19, с. 50 — 51]. Додамо лише те, що вплив радянської влади лише потужно розвинув попередні тенденції, оскільки на Донбасі і до 1917 р. українці та росіяни часто ворогували, що, за словами більшовицького активіста Т. Харечко, виливалось у «найдикіші форми різанини» [14, с. 72].

Якщо узагальнено говорити про українську ідентичність на сучасному етапі, то на теренах Півдня України вона традиційно характеризується демократизмом та лібералізмом (з елементами анархічності), ідеалізацією західного вектору зовнішньополітичного курсу, помірною прихильністю до національної міфології та історії. Конфлікт ментальностей на Півдні України є об'єктивно зумовленим як різницею у світосприйнятті, так і політично й геополітично. Його коріння сягають часів заселення південноукраїнського регіону й подальшою асиміляційною політикою Російської імперії та Радянського Союзу. Різниця між Півднем України та Донбасом полягає лише у меншій концентрації кримінально — олігархічних угруповань, котрі ніколи не плекали абсолютизованої регіональної ідентичності, а також більш толерантному соціокультурному середовищі. Вирішення конфлікту, на нашу думку, можливе лише завдяки продуманій державній політиці (включаючи помірну українізацію та нейтралізацію антидержавних організацій та індивідів), а не намаганням йти шляхом політичної кон'єктури.

Найяскравішими свідченнями протистояння української та російської ідентичностей стали дві «революції» — 2004 р. та 2013 — 2014 рр. Обидві події концентрували активний соціум у Києві, однак на теренах Півдня України спостерігалися вияви як симпатій, так і антипатій. Значна частина південноукраїнського соціуму ставилась негативно, або нейтрально до означених подій, однак активність противників відбувалася під акомпанемент ідей єднання з Росією (російська мова — друга державна, подвійне громадянство з Росією, подекуди — російські прапори, інколи — шовіністичні тези щодо окремішності громадян України різних регіонів). У той самий час, прихильники «революцій» іденти-

фікували себе як прибічники єдиної України, використовуючи національну символіку та інші вияви української ідентичності. Населення Півдня України виявило парадоксальну диференціацію: не за етнічними, чи соціальними ознаками, але саме за ментальними. Проросійські та проукраїнські громадяни України є носіями відмінних ціннісно — моральних орієнтацій, а відтак і представниками відмінних політичних націй [19, с. 107].

Перемога «Революції гідності» у лютому 2014 року завдала нищівного удару прихильникам «русского мира», що було ефективно використано Росією під час анексії Криму у березні 2014 р. Варто визнати: більшість активного соціуму Криму виступила проти єдності України, що не виключає впливу російської пропаганди, адмінресурсу та прямого військового втручання [20, с. 58]. Згадаємо лише те, що на референдумі 1991 р. лише 54,2 % кримчан підтримали незалежність України, тоді як у Запорізькій та Херсонській областях — по 90,1 % [13, с. 5]. У квітні 2014 р. розпочались воєнні дії на Донбасі, де Росія фактично використала російську ідентичність як ідеологему боротьби з Україною. Було б прикрою помилкою вважати, що прихильники т. зв. «Новоросії» («ДНР» та «ЛНР») є виключно представниками російських збройних сил та найманцями, оскільки на Донбасі, як і у Криму, на протязі десятиліть плекалися російські ментальні традиції та регіональний патріотизм (чого варте лише популярне гасло «Донбас годує Україну»). Російсько-радянська ідентичність населення на Донбасі призвела до першого в історії відкритого збройного протистояння між соціумом на означених теренах з часів Громадянської війни 1917 — 1921 рр.

У свою чергу, Південь України продемонстрував набагато вищий рівень толерантності та відданості ідеалам єдиної України. Якщо не зважати на одеський інцидент 2 травня 2014р. (зіткнення проукраїнських активістів з проросійськими елементами та пожежа у Будинку профспілок, деталі котрої ще невідомі громадськості), південноукраїнський регіон можна визначити як пасивно — проукраїнський. Велику роль у 2014 — 2015 рр. відіграє патріотично налаштоване громадянське суспільство, котре неабияк активізувало свою діяльність (місцеві зібрання — «майдани»; загальнонаціональні, але не казенні акції; масові вимоги люстрації та ін.). Звісно, у відсотковому відношенні проукраїнський суспільний актив можна визначити як «маргінальний», однак саме активна меншість створює картину помірної перемоги української ідентичності. У свою чергу, представники російської ментальності вимушені знизити суспільну активність, зважаючи на державну політику безпеки, а також поступово трансформувати власну ідентичність у руслі єдності багатонаціональної України (вже зараз ми можемо спостерігати за т. зв. «російськомовним українським націоналізмом», а також потужним рівнем патріотизму російськомовних воїнів та волонтерів).

Також не можна не відзначити використання історичних міфів з боку представників російської та української ментальностей. Наприклад, представники російської ідентичності на Півдні України, поміж іншого, акумулюють історичну пам'ять щодо Другої світової війни, котру так само використовують як потужний елемент пропаганди у Росії, тоді як представники української ідентичності намагаються акцентувати увагу на злочинах тоталітаризму й одночасному відокремленні героїзації воїнів Червоної армії від радянського керівництва. Якщо говорити про відверто антиукраїнські елементи, то вони традиційно використовують програмні засади чорносотенців початку ХХ ст. та піддають сумніву саме існування українського народу, що не витримує жодної критики. У свою чергу, на загальноукраїнському рівні плекаються міфи щодо споконвічної боротьби України за незалежність та деяке перекручування історичної дійсності (так, наприклад, анархо-комуніст Н. Махно нині, з точки зору деякої частини соціуму, вважається борцем за волю України та героєм). Дані процеси розпочались ще на початку незалежності

України, що виливалось у культивування трипільської культури, неоязичництва, фальсифікаціях аспектів давньої історії [21, с. 226 — 240]. Так само, значна частина російських публіцистів культивують історичне фантазування, котре, між іншим, формує ідентичність тисяч людей і є різновидом політичної пропаганди.

Однак, міфологія поступається місцем іншій рушійній силі націотворення. Ще 1913 р. фундатор українського націоналізму (виходець з південноукраїнського Мелітополя) Д. Донцов пов'язував відродження української держави з війною [17, с. 212]. І дійсно: бойові дії 1917 — 1921 рр. призвели до потужного ривку української ідентичності, котрий (як ми писали вище) вплинув на радянську політику. Новітня війна на Донбасі також слугує потужним чинником поступу національної ідентичності, змушуючи ліберальні кола українського політикуму рухатись курсом національних інтересів, принаймні у гуманітарній площині (наприклад, політика декомунізації, що розпочалась весною 2015 р.).

Таким чином, протистояння російської та української ідентичностей на теренах Півдня України у ментальній площині можна визначити як процес перманентної боротьби, котра проходила у різних формах, але визначальним чинником завжди залишались політичні процеси поза межами регіону. Наприкінці XIX — на початку XX ст. домінування російської ідентичності залишалось політично зумовленим державною владою; за часів СРСР українська ідентичність отримала формальну перевагу, що поступово згасала під впливом русифікації; після 1991 р. системної зміни не відбулось, однак наявність незалежної України завадила завершенню асиміляції українського населення Півдня України; події 2014 — 2015 рр. призвели до потужного пробудження української ідентичності й, відповідно, зменшили активність представників російської ідентичності. На сучасному етапі можна спостерігати за процесом творення політичної української нації, котра, за нашими обережними спостереженнями, поступово поглине російську ментальність частини соціуму Півдня України.

Бібліографія

1. Первая всеобщая перепись населения Российской империи. 1897 г. XIII. Екатеринославская губерния / Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел. — СПб. : Тип. Э. Л. Пороховщиковой, 1904. — 254 с.
2. Первая всеобщая перепись населения Российской империи. 1897 г. XLVII. Херсонская губерния / Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел. — СПб. : б. и., 1904. — 341 с.
3. Первая всеобщая перепись населения Российской империи. 1897 г. XLI. Таврическая губерния / Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел. — СПб. : Паровая скоропечатня П. О. Яблонского, 1904. — 341 с.
4. Винарчук Т. Внутрішні фронтири на Півдні України (кінець XIX — початок XX ст.) / Т. Винарчук // Схід і Південь України: час, простір, соціум: у 2 т. — Т 1. — Колективна монографія. — К. : Інститут історії України НАН України, 2014. — С. 160 — 175.
5. Кульчицький С. Регіональний вимір етнодинамічних процесів в Україні (за матеріалами переписів 1959 — 2001 рр.) / С. Кульчицький // Схід і Південь України: час, простір, соціум: у 2 т. — Т 1. — Колективна монографія. — К. : Інститут історії України НАН України, 2014. — С. 253 — 286.
6. Каппелер А. Мазепинці, малороси, хохли: українці в етнічній ієрархії Російської імперії / А. Каппелер // Київська старовина (Науковий історико — філологічний журнал). — 2001. — № 5. — С. 8 — 20.

7. Василий Васильевич Григорьев по его письмам и трудам: 1816 — 1881. С приложением портрета и факсимиле / Сост. Н. Веселовский. — СПб. : Типография и хромолитогрфия А. Траншеля, 1887. — 393 с.
8. Вінцковський Т. Доля одного одеського просвітянина (Лев Полікарпович Ковальчук) / Т. Вінцковський. // Краєзнавство. — Київ : «Видавництво «Телесик», 2009. — Ч. 3 — 4. — С. 241 — 252.
9. Об отмене стеснений малорусского печатного слова — СПб : Типография Императорской академии Наук, 1905. — 96 с.
10. Турченко Ф. Південь України напередодні Першої світової війни / Ф. Турченко. // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. — Запоріжжя : «Просвіта», 2004 — Вип. XVII. — С. 127 — 162.
11. Волковинський В. Організації великоросійських шовіністів в Україні на початку ХХ ст. / В. Волковинський. // Український історичний журнал. — Київ : «Наукова думка», 1999. — Вип. 3, (№ 425). — С. 63 — 74.
12. Постернак О. Підприємці в організаціях та програмі чорносотенців Півдня України у 1905 — 1907 рр. / О. Постернак. // Проблеми історії України ХІХ — початку ХХ ст. — К. : Ін — т історії України НАН України, 2008. — Вип. XV. — С. 120 — 128.
13. Турченко Г. Проект «Новороссія»: 1764 — 2014. Юбілей на крові / Г. Турченко, Ф. Турченко. — Запоріжжя : ЗНУ, 2015. — 140 с.
14. Куромія Г. Свобода і терор у Донбасі: Українсько — російське прикордоння, 1870 — 1990 — і роки / Пер. з англ. Г. Кьорян, В. Агєєв; Передм. Г. Немирі. — К. : Видавництво Соломії Павличко — «Основи», 2002. — 510 с.
15. Грицак Я. Нариси з історії України: формування української модерної нації [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/261398/>
16. Галушко К. Украинский национализм: ликбез для русских, или кто и зачем придумал Украину / К. Галушко. — Киев: «Темпора», 2010. — 632 с.
17. Гринів О. Українська націологія: ХІХ — початок ХХ століття. Історичні нариси / О. Гринів. — Львів : «Світ», 2005. — 288 с.
18. Нагорна Л. Регіональна ідентичність: український контекст / Л. Нагорна. — К. : ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008. — 405 с.
19. Якубова Л. Етнонаціональна історія Донбасу: тенденції, суперечності, перспективи в світлі сучасного етапу українського націотворення / Л. Якубова. — К. : Інститут історії України НАНУ, 2014. — 109 с.
20. Права людини в Україні — 2014. Доповідь правозахисних організацій / За ред. : О. А. Мартиненка, Є. Ю. Захарова. // Українська гельсінська спілка з прав людини. — Харків : ТОВ «Видавництво права людини», 2015. — 340 с.
21. Бондаренко Н. Славянський етногенез и становление украинского народа (историографический анализ) / Н. Бондаренко. — К. : «Феникс», 2007. — 400 с.

Романченко В. В.

Конфликт ментальностей: борьба русской и украинской идентичностей на Юге Украины (конец XIX — начало XXI вв.)

В статті освітається і аналізується конфлікт між російськими та українськими ідентичностями на Юге України кінця ХІХ — початку ХХІ вв., а також сучасне становище півдня — українського соціума в умовах воєнної — політичної конфронтації 2014 — 2015 рр.

*Romanchenko V. V.***The different mentalities conflict: the struggle of the Ukrainian against Russian national identity in the Southern Ukraine (the end of the XIX – the beginning of the XXI century)**

The given article focuses on the historical view pressing problems of the national identity in Ukraine. The article deals with the issue of the Ukrainian and Russian national identity viewed as constant antagonists. The author seeks some parallelism representing the various aspects of the conflict of different mentalities diachronically thus the time span being quite broad.

*Сарнацький О. П.***АДМІНІСТРАТИВНО-ЦЕНЗУРНІ УТИСКИ ЦАРИЗМОМ
УКРАЇНСЬКИХ ВИДАНЬ НАПРИКІНЦІ XIX ст.**

Дослідження проблем, пов'язаних із суспільно-політичним життям та національно-визвольним рухом у Наддніпрянській Україні в кінці XIX та на початку XX ст., є найбільш привабливим у сучасній вітчизняній історичній науці. Тема, що розглядається, останнім часом певною мірою вже знайшла своє розкриття як при висвітленні більш загальної проблеми, а саме — українського питання в Російській імперії наприкінці XIX — поч. XX ст. як у наукових розвідках В. Сарбея [1] й О. Овсієнка [2], так і опосередковано при висвітленні появи українських політичних партій Наддніпрянщини в зазначений період. До сучасних досліджень з цієї проблеми можна віднести публікації та роботи таких вітчизняних авторів, як Борисенко В. [3], І. Курас, Ф. Турченко, Т. Геращенко [4], Курас І. [5], М. Козицький, О. Поліщук [6], О. Голобуцький, В. Кулик [7], В. Солдатенко [8], Ю. Лавров [9], В. Колесник, О. Рафальський, О. Тимошенко [10], А. Павко [11], Т. Бевз [12], В. Стрілець [13], Р. Ветров, С. Донченко [14], С. Донченко [15], С. Наумов [16], в наукових розробках яких висвітлюються різноманітні аспекти їх діяльності, в тому числі й видавничої.

Значну увагу питанням різноманітної діяльності генерал-губернаторів в Україні, їх функціям тощо приділила в своїх працях В. Шандра, спираючись при цьому на доволі широку за обсягом історіографічну та джерельну основу [17, 18]. В них дослідниця переконливо доводить, що всі дії, методи та засоби проведення ними відповідної політики у житті об'єднувала одна з головних цілей — зросійщення цих прикордонних територій імперії та приведення їх до російського зразка. Питанням ролі губернаторів у державному механізмі Російської імперії та національної політики царизму, яку вони здійснювали в Україні, присвячена монографія Н. Щербак [19]. Останнім часом побачили світ науково-публіцистичні статті А. Матвієнка, присвячені висвітленню діяльності генерала М. Драгомирова в Україні, який на межі XIX — XX століть керував Південно-Західним краєм імперії та з розумінням ставився до діяльності відомих на той час представників так званого „українства» — В. Антоновича, П. Житецького та інших [20, 21].

Розглядаючи питання про адміністративно-цензурні утиски царизмом українських видань наприкінці XIX ст. (періодичних та неперіодичних), що було одним із виявів активності національно-визвольного руху в Україні, необхідно зазначити, що вони були досить цілеспрямованими. Такі дії зумовлювались необхідністю подальшого захисту та збереження існуючого в країні суспільно-політичного ладу, а також потребою для царської влади у справі русифікації населення так званих малоросійських губерній, яке було переважно українським за своїм походженням, і придушення українського національного